

קול הדוד

זמן מוצגות 90 דקות זמניות	
עיר	זמן
לונדון	10:51
ירושלים	9:18
באר שבע	9:58
לשקונא	9:57
מאנטריאל	10:12

פנינים יקרים מלוקטים מספר קול דודי עה"ת ומועדים מאת הרה"ג רבי דוד פראג' שליט"א
נשיא ההתאחדות קהילות החרדים בעיר הבירה לונדון יב"ו

שעבר עלי בחינוך ולימוד עד שהגיע היום ליכנס לגדלות ולחיוב המצות הכל חלק מהשמחה.

ג] לכאורה תמוה מה היא הגדלות המופלגת שיש במה שישאל מחמירין לברך על שיעור מועט שעי"ז יזכו שהקב"ה יעבור עבורם על מדתו המפורשת בתורה שלא לישא פנים ועוד וכי לא מצינו הרבה סייגים וחומרות דרבנן דישאל נושאין בהם פנים ללכת לפני משורת הדין ונראה דכאן שאני דהלא קיי"ל ספק ברכות להקל ומה הוא הדקדוק לברך על שיעור שאינו של חיוב והלא אית בזה משום ספק הוצאת שם שמים לבטלה ואע"ג דתקנו רבנן ברכות לרוב על מצות והנאות ולא חששו משום הוצאת ש"ש לבטלה וה"ט דאדרבה כבוד השם הן כאן הלשון צ"ע שמשמע דלא מטעם תקנה הוא דמברכים ברכה"מ על אכילה של פחות משיעור שביעה אלא שהם מדקדקים על עצמם היינו דמשום הידור והליכה לפני משורת הדין קיבלו חומרא כזו ובוהו איכא לדון משום ספק ברכות להקל וחשש הוצאת שם לבטלה נוכח הקשה כע"ז הגרע"א לקמן דף מ"ט: על התוס' ד"ה רבי מאיר שפסקו להחמיר לברך ברכה אחרונה מספק על פחות ממלא לגמיו של שתיה והקשה הגרע"א ומה עם ספק ברכות להקל ונשאר בצ"ע ובע"כ צריך לומר דישאל נושאים פנים דאפילו אם הקב"ה נותן להם מזונות מועטים ככזית וככביצה מרגישים שהם שבעים במה שמקבלים מידו ית' ומברכים ברכה"מ של חיוב תורה ולפ"ז נחא דסבר רש"י דהאוכל כזית הוא בר חיובא להוציא מי שאכל כדי שביעה דבעצם אם הוא איש ישר ההולך בתמימות ובטחון גם הוא שובע בכזית וחייב מה"ת.

קול דוד כללים סי' צ"ב

ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך (ח' י').

בגמ' סוטה (דף ל"ג ע"א) מנלן דברכת המזון נאמר בכל לשון דכתיב ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך בכל לשון שאתה מברך.
ברש"י ה"ג ברכת המזון דכתיב וברכת ולא גרסינן מנלן דלא בעיא קרא דמהיכא תיתי דבעינן לשון קודש, ובתורה ברכת המזון כתב רש"י שיכש הגירסא דלא גרס מנלן ופי' משום דלא בעי קרא דמהיכא תיתי דליכא לשון הקודש ומיהו נראה עיקר בגירסת הספרים דגרסי בהו מנלן דסד"א נילף ברכה מברכות הר גריזים דכתיב בהו אלה יעמדו לברך (דברים כז) מה להלן בלשון קודש אף כאן, ולהכי כתיב וברכת את ה' כלומר מאחר שהברכה והשבח כלפי השכינה תוכל לברך בכל לשון שתדע ומסתמא בלשון שאתה מכיר שתתן שבח להקב"ה בלבב שלם להנאתך.

היינו דבזה איכא לחלק בין ברכה"מ ובין ברכת הר גריזים וברכת כהנים שענינם של אלו לברך את ישראל והמברכים הם שלוחי דרחמנא ועצם הברכה באה לנו מהקב"ה וע"כ מסתבר שברכתו ית' תבא לנו בלשון ק"כ ופי' שהוא ית' גם דיבר אלינו בחורב במ"ת שקדושת הלשון מצטרפת עם עצם הברכה שמשפיע לנו שפע רב של ברכה וקדושה מלמעלה אבל ברה"מ אדרבה ענינה הוא שהאדם מברך את ה' ונותן לו שבח ומסתבר דבלשון שהוא מבין מכניס לבו יותר לדברי פיו.

ובקרבן אורה מחלק דשאני ברכת הר גריזים וברכת כהנים שמצותן לומר הברכה כסי הלשון עצמו הכתוב בתורה כמות שהוא משא"כ ברה"מ שאין נוסח הברכה כתוב בתורה ע"ש ונראה דחילוק זה בעצם הוא כעין החילוק הנ"ל דכשנעשין הלויים או הכהנים שלוחי דרחמנא לברך את ישראל בשם ה' מה שהוא ית' ציוה להם לברכם הלא ציווי זה בתורה הוא שנתגלה ושם כתוב גם עצם הברכה בלשונה ואין לשנות שכן שליח אין לו לשנות משליחותו משא"כ ברה"מ דנצטוונו לברך ולשבח להקב"ה על המזון שנותן לנו שלא נהיה כפויי טובה בזה לא הורה לנו לשון ברכה זו מה הוא והענין מובן דלא שייך שבח אמיתי אלא כשהמשבח בוחר בעצמו דברי שבחו ולא כשהמשבח מתכתב לו מה שיאמר לו לשבח אלא דאעפ"כ חז"ל קבעו לנו מה שראוי לאדם לומר שלא נשכח חלקים חשובים מהשבח הנצרך ומיהו דברים אלו שבעיקרם ניתנו לו לבחור בעצמו מסתבר דיכול גם לאמרם בלשון שמבין שהוא הקרוב ללבו ולרוחו.

קול דוד סוטה סי' תתל"א

ועתה ישראל מה ה' אלקיך שאל מעמך כי אם ליראה וגו' (י' י"ב).

[לשבע ברכות] וחז"ל דורשים מנחות מ"ג: מכאן שחייב אדם לברך מאה

והסיר ה' ממך כל חלי וכל מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך

וגו' (ד' ט"ו).

[לשבע ברכות] לכאורה יש סתירה בפסוק דאם לא ישימם בך א"כ לא שייך לומר והסיר וגו' דמה יסיר אם אינם בהם כלל והנה מצינו בתהילים ל' מזמור שיר חנוכת הבית לדוד ארוממך ה' כי דיליתני וגו' ה' אלקי שועתי אליך ותפאני וגו' קורא אותו מזמור על חנוכת בית המקדש וכל המשך המזמור משתעי רק מהצלה מן הצרות ומרפואה מן החולי ואין בו כלל רמז על שמחת בנין בית המקדש וביאור הענין הוא דכשמגיע אדם לאיזה הישג גדול בחייו אז רואה ומבין דכל מה שעבר עליו וכל היסורין שהיה צורך לינצל מהם הכל היה בו תכלית לגדל זכויותיו כדי שיגיע להישג הזה שהשיג עתה ואז מודה עליהם למפרע ע' כע"ז בהקדמה לספר אבן האזל וי"ל דה"ה כאן דכשיגיעו ישראל לארצם כמו שמפורש לעיל מינה פסוק י"ג ואהבך וברכך וגו' על האדמה אשר נשבע וגו' אז יבינו דכל חלי וכל מדוי מצרים הרעים שהקב"ה הסיר מהם והיינו שהיו בהם ונתיסרו על ידם ורק אח"כ נרפאו הכל היה לגדל זכותם וממילא הוי כאילו לא ישימם בך מעולם אבל כ"ז יבינו רק אח"כ וכמ"כ חתן וכלה ביום חתונתם וביום שמחת לבם שזכו להישג גדול של בנין מקדש מעט צריכים להודות להוריהם שגידלו אותם וחניכו אותם ולא הניחו אותם ליגדל תוך ילדות יתירה ואהבת תענוגים של תינוקות שעתה הוא הזמן שנותנים על לבם לראות התועלת מכ"ז.

ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך (ח' י'), כי ה' אלקיכם הוא אלקי

האלקים וגו' אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד (י' י"ז).

בגמ' ברכות (דף כ' ע"ב) אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע כתוב בתורתך אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד והלא אתה נושא פנים לישראל דכתיב (במדבר ו' כ"ו) ישא ה' פניו אליך אמר להם וכי לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך והם מדקדקין על עצמם עד כזית ועד כביצה.

א] לכאורה תמוה מה היא מדרגת המס"נ הגדולה לברך ברכה"מ אפילו על כזית ועל כביצה שעבור זה ישא ה' פניו אליהם ויסתור הנהגתו ית' שלא לישא פנים לשום בריה ואולי יש לפרש דהכוונה שאני הבטחתי להם ואכלת ושבעת שיהיה להם בריה ואולי יש לפרש דהכוונה אפילו כשהן בעניות ואין להם יותר מכזית וכביצה ג"כ מברכין ומקבלין הדין ממני עליהם באהבה ולא מתרעמים וא"כ מדה כנגד מדה גם אני מוותר להם יותר מלשאר אוה"ע וכמ"כ מצינו שאמרו ברה"ד. האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני הרי זה צדיק גמור ופרשו התוס' שם שבישראל דוקא נאמר שלעולם אינו תוהה על נדבתו אם אין הקב"ה ממלא רצונו.

קול דוד נשא

ב] [לבר מצוה] לכאורה תמוה וכי הא דמחמירין ומברכים ישראל ברכת המזון על כזית ועל כביצה הוי מדרגה גדולה כ"כ שיזכו עי"ז שהקב"ה יסתור את תורתו לישא להם פנים ונראה דהכוונה שישאל מכירים ששיעור השביעה מצורף מכמה כזיתים וכמה כביצים ולא ממתנינים להודות עד שנגמר שיעור החיוב השלם אלא כבר בתחילת השיעור הם מודים שבו יש כבר ברכת שמים דומיא קצת להא דאמר ר"י ביומא ע"ד. דחצי שיעור אסור מה"ת דכיון דחזי לאצטרופי איסורא קאכיל וכו' דאי לאו דח"ש אסור האין יכול להתחייב בשיעור שלם וה"ה במדה טובה מרובה שמבינים ישראל דאם בשיעור שלם של שביעה יש ברכה מוכרח דהיא נמצאת גם בכל משהו מהשיעור וה"ה בכל דבר טוב וכל השגה שמשגיגים בחיים יש להודות על כל חלק דבע"כ שצירוף כולם מהווה את הדבר השלם ומדה זו מיוחדת לישראל לראות השגחה פרטית על כל צעד ושעל וכבר פירש החת"ס לגבי הא דכתיב פרשת כי תשא [שמות ל"ג כ"ג] וראית את אחורי וגו' דלמפרע רואין ישראל את הברכה בכל המקרים הבאים עליהם וא"כ מגיע להם לישראל שהקב"ה נושא להם פנים מדה כנגד מדה שזכו להם מבקשים ורואין פניו ית' בכל זמן ובכל מקום גם הקב"ה מבקש את ישראל ונושא להם פניו בכל זמן ובכל מקום וזה הלימוד שיש לבחור הנעשה בר מצוה ללמוד שלא על היום הזה לבד ראוי לחגוג ולשמח אלא צריך שידור ויכיר שכל מה

ברכות בכל יום דאף דכתיב מה דרשינן ליה כאילו כתוב מאה בחסרון של אל"ף ושוב אח"כ מצינו י"א י"ב תמיד עיני ה' אלקין בה מרשית השנה ועד אחרית שנה וגם שם כתיב רשית חסר אל"ף דה"ל ליכתב ראשית וי"ל דאם אדם מקבל על עצמו להוסיף אל"ף המרמז לאלופו של עולם על לשון מה ה' אלקין שואל וגו' להפוך את מה למאה בקבלת עול מלכות שמים שלמה של מאה ברכות בכל יום לזכור מהקב"ה בכל רגע אז מדה כנגד מדה יזכה שהקב"ה יהפוך להכניס אל"ף של שכינתו ית' בגילוי בתוך עיני ה' אלקין בה מרשית וגו' להפוך רשית לראשית להגדיל גילוי ההשגחה פרטית מראשית השנה עד סופה שתבא אתערותא דלעילא כנגד אתערותא דלתתא שלו וכמ"כ מצינו אצל חתן וכלה

שאע"פ שאין אנו מברכים לעולם שעשני ישראל אלא שלא עשני גוי וכו' ועי' מג"א סי' מ"ו סק"ט דה"ט דקיי"ל בעירובין י"ג: נוח לו לאדם שלא נברא משנברא מ"מ בשעת החתונה מברכים יוצר האדם ומפרשים דהטעם ע"פ דברי התוס' שם בעירובין דכל דהוא צדיק שפיר נוח לו שנברא והיינו דע"י אתערותא דלתתא שמקיים המצוה הראשונה שבתורה שאמרה פרו ורבו וגם מציל א"ע מאה דאמרה תורה לא טוב היות האדם לבדו בשכר זה זוכין לאתערותא דלעילא ונמחלים להם עונותיהם בכניסתן לחופה והרי הם בבחינת צדיק גמור שנוח לו שנברא ואפשר לברך עבורם יוצר האדם

בענין הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים

דרך ימין ומקיפין ויוצאין דרך שמאל חוץ ממי שארע דבר שהוא מקיף לשמאל מה לך מקיף לשמאל וכו' שאני מנודה השוכן בבית הזה יתן בלבם ויקרבוך דברי ר"מ אמר לו ר' יוסי עשיתן כאילו עברו עליו את הדין אלא השוכן בבית הזה יתן בלבך ותשמע לדברי חבריך ויקרבוך ע"ש.

הרי דר"מ לא היו ס"ל שיש להתפלל שיעשה המנוחה תשובה אלא רק שיקרבוהו כמות שהוא ואולי משום דס"ל דלהתפלל עבורו סותר ענין הבחירה ואילו ר' יוסי ס"ל דיש מקורם להתפלל או לברכו שיעשה תשובה לפני שיקרבוהו דס"ל דלהתפלל ולבקש מן השמים שיעשה תשובה אינו סותר הבחירה.

ואף דהחז"א מפרש דאם אחד כופה את השני לטובה מיחשב בחירה דכפית הכופה היא גופא מבחירתו באה לו וכל ישראל נחשבים כאיש אחד אכתי לגבי עונשי התורה לא מתורץ בזה וכפי שכבר הערתי לעיל דשם צותה תורה להעניש כדי שיהא מתירא וא"כ מוכרח לבחור בטוב דוכי שוטה הוא שאינו משים על לבו מה שיקרה לו אם יחטא וכן אמרו [ר"ה ו.]. דכופין אותו עד שיאמר רוצה אני וגם אמרו [כתובות פ"ו:]. מכין אותו עד שתצא נפשו ועוד אמרו [ב"ב ח:]. ממשכנין על הצדקה וכו' הרי דבכל אלו כופין ומענישים אם נוטה לצד הרע ומה עם הבחירה.

והנה היצ"ר של האדם נולד עמו כדמצינו בקרא דפרשת נח [בראשית ח' כ"א] כי יצר לב האדם רע מנעוריו וגו' ומפרש רש"י משנעדר לצאת ואילו יצ"ר לא בא לו עד שיגדיל כמו שמפרש שם הרד"ק ומצינו שהאורח חיים הק' ד"ה כי יצר לב וכו' כתב שם וז"ל פ"ע דאומר ז"ל במס' בבא קמא שור האצטרין שנגח פטור דכתיב כי יצר ולא שיגחיוהו ע"כ והן האדם מנעוריו קודם שיבחין למאוס ברע ולבחור בטוב יקדמו הרע משנעדר ממעי אמו והרע מדריכו בבחינתו והיה כי יגדל כבר הטביע בו הרע כמו שהטביעו הנגיחה בשור האצטרין וטעם זה יועיל לכל דנו בהכרח אבל עכ"פ ענוש יענש על אשר איננו שומע בקול האלקים וישתנה משור המתלמד כי הוא מותר האדם מן הבהמה למאוס ברע בהכירו ולבחור בטוב וכו' ע"ש.

הרי דנוטה האדם לרע מפאת יצרו הרע הנטוע בו מלידתו ויתכן דמש"ה רבתה תורה העונשין להחזירו למוטב מיראת העונש להחליש נטיתו לרע הטבועה בו מנעוריו ולהחזיר הבחירה למקומה שתהיה שקולה בין הרע והטוב. והא דאמרה תורה פרשת עקב [דברים י"א י"ב] ארץ אשר ה' אלקין דרש אתה תמיד עיני ה' אלקין בה מרשית השנה עד אחרית שנה אין הפירוש כפשוטו דלא תלוי בבחירה וכאילו מן השמים לבד נגזר דכבר פירש רש"י שם בפירושו על התורה ד"ה מרשית שנה דמראש השנה נדון מה יהא בסופה הרי דתלוי בדין של ר"ה שנדונים בו הבריות ובגמ' ברכות פרק הרואה דף נ"ה. איתא א"ר יהודה אמר רב שלשה דברים צריכים רחמים מלך טוב שנה טובה חלום טוב וכו' שנה טובה דכתיב תמיד עיני ה' אלקין בה וגו' וע"ש ברש"י דצריכים לבקש רחמים שיבאו וכו'.

קול דודי כללים - סימן תתל"ז

קרי להו כפוי טובה שלא רצו לומר אתה תן לפי שלא היו רוצין להחזיק לו טובה בכך ע"ש] וכותב שם המהרש"א בח"א בד"ה מי יתן והיה לבבם וגו' ה"ל לומר תן וכו' וז"ל גם כשאמרו הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים מ"מ פשיטא דכדי הקב"ה להטות לב בני אדם לטובה דכמה כתובים מורים ע"ז וכו' ונראה דדבריו אלו של המהרש"א הולכים בכיוון אחד עם מה שפירש רש"י במגילה כדנ"ל דהא דהקב"ה מטה את לבו של אדם ועוזרו לבקש הטוב אינו מסיר הבחירה ממנו.

אבל בחז"א מצינו שמפרש ענין הפסוק הזה דמי יתן והיה לבבם וגו' בענין אחר דהנה בסוף ספר חזו"א על טהרות מביא קצת פירושים שפירש ע"ה והפירוש הראשון המובא שם קאי על פסוק הנ"ל ועוסק בענין הבחירה שיש ביד האדם והרי הוא כותב שם וז"ל ומי יתן וגו' המקום ב"ה מניח את הבחירה ביד האדם אבל האדם רשאי להכריח את רעהו לעבודתו ית' בין בכפייה בין בפיתוי ולא הוי ביטול הבחירה כיון דהמעשה עושה בבחירה וכל ישראל כאיש אחד והיינו מי יתן שיהיה בין צדיקי הדור משתתלים לקרב לב כל העם לעבודתו ית' אבל המקום ב"ה אינו נותן בלבם את הקירוב דא"כ לא יתייחס הדבר לברואי אמנם אם יש מתפלל לפניו ית' על הקירוב ותפלתו נשמעת מתחילת הקירוב שעושה הקב"ה לברואי כיון שנעשה ע"י תפלת נבוא והיינו דאמרו ע"ז ה. היה להם לומר אתה תן ר"ל וע"ז ה. היה אפשר ל"ה להקב"ה לעשות הקירוב כיון שהוא ע"פ תפלתם עכ"ל.

הרי שפירש דאין כאן סתם עזר מן השמים להטות לטובה אלא דאפשר לגרום לקבל עזר גמור ומכריח לצד הטוב ע"י תפילה ואז אין בזה סתירה לבחירה כלל דהתפילה עצמה צריך שיבחור בה ולבחור בתפילה היא הטיה לטובה ראשונה הבאה מלבד לבד ומה שע"י תפילה זוכה לעזר מן השמים הוא כבר המשך מבחירתו ראשונה וזה מה שחז"ל אמרו דהוה להם לומר תן אתה דאמירה זו היתה באה בדרך בחירה שלמה.

וכע"ז מצינו כמה שאמרו חז"ל [שיר השירים רבה ה' ג] דאמר הקב"ה פתחו לי כחודו של מחט ואפתח לכם כפתחו של אולם ועוד אמרו [שבט ק"ד]. בא לטהר מסייעין אותו בא לטמא פותחין לו דמשמע דרק לטהר מסייעין מכ"ז אין להוכיח דמסירין ממנו הבחירה להטותו לטוב ד"ל דאי כבר מכח עצמו התחיל לבחור בטוב או מקבל סיוע לטוב אבל עד שהתחיל מעצמו שני הדרכים שוין לפניו. ועוד רואין דכתבה תורה פרשת שלח [במדבר י"ג ט"ז] ויקרא משה להושיע בן נון יהושע ומפרש רש"י [נמקרו ממר] התפלל עליו י-ה יושיע מעצת מרגלים ע"ש וכי נימא דבתפילה זו להטותו לטוב נתכוין משה להסיר ממנו הבחירה ויש לפרש דהתפלל שיהושע שודאי התחיל לילך במחשבה טובה יזכה להא דאמרו הבא לטהר מסייעין אותו ואף דזה מגיע בפשטות מן שמים גם כלי תפילה אולי הוסיף משה תפילה שנתירא מהשפעה רעה של שאר המרגלים ההולכים עמו.

והיה אולי מקום לומר דהנ"ל הוא פלוגתא דתנאי דהנה במסכת מדות פ"ב מ"ב תנן כל הנכנסים להר הבית נכנסים

בגמ' נדה דף ט"ז: דריש ר' חנינא בר פפא אותו מלאך הממונה על ההריון לילה שמו ונטול טפה ומעמידה לפני הקב"ה ואומר לפניו רבש"ע טפה זו מה תהא עליה גבור או חלש חכם או טיפש עשיר או עני ואילו צדיק או רשע לא קאמר כדר' חנינא דא"ר חנינא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר [דברים י' י"ב] ועתה ישראל מה ה' אלקין שואל מעמך כי אם ליראה וגו'.

אותה מימרא דר' חנינא מצינו אותה גם בברכות דף ל"ג: ושם מפרש רש"י ד"ה הכל בידי שמים וז"ל כל הבא על האדם בידי הקב"ה הוא כגון ארוך קצר עני עשיר חכם שוטה לבן שחור הכל בידי שמים אבל צדיק ורשע אינו בא על ידי שמים את זה מסר בידו של אדם ונתן לפניו שני דרכים והוא יבחר לו יראת שמים עכ"ל.

ומבואר מיהא דהני שני דרכים דרך הצדיק ודרך הרשע פתוחים לפני האדם ובידו לבחור בטוב לטובתו או להיפך שלא לטובתו ויש להבין א"כ למה הענישה תורה בעונשין חמורים ומפורטים את כל העוברים על מצותיה כגון בעריות ובע"ז וברציחה וכו' ואילו קבלת שכר של מקיימי המצות לא נתפרשו בפרטיות רק בכללות אמרה תורה שע"ז יזכה לחיים וברמז נאמר לו שגם יזכה לתחתית המתים וכו' הלא ע"י יראת העונש המפורט והנמסר לב"ד של מטה לקיימו בפועל מיד לאחר החטא והעבירה נמצא דכבר אין בחירה של ממש בידו דהוי כאילו אומרים לו הבחירה בידך אבל תרע שאם תבחר ברע תענש דהוי כאילו כופין אותו לבחור בטוב להמנע מעונש והיכן הבחירה.

והנה גם במגילה דף כ"ה. מצינו לה להאי מימרא דר' חנינא ושם כותב רש"י ד"ה חוץ מיראת שמים וז"ל אותה מסורה בידי אדם שיהא הוא עצמו מכין לבו לכך אע"ג שהיכולת בידו להכין לבבנו אליו דכתיב הנה כחומר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל [ירמיה י"ח ו'] ואומר והסירותי את לב האבן מבשרכם [יחזקאל ל"ו כ"ן] עכ"ל.

הרי דבאמת יתכן דאיכא עזר מן השמים להטות אותנו לטוב ומ"מ גם לדברי רש"י אלו מיחשב שאינו בידי שמים דרק יתכן שמכניין לבבו אבל עדיין יכול האדם לפנות לרע דלא ניטל ממנו הכח והיכולת לילך בדרך הפוכה ואינו דומה לשאר מדות שבתולדות האדם כגון עני או עשיר וכו' שבוה אינו יכול לשנות מה שהוחלט עבורו.

ולכאורה חוץ ממה שהביא ר' חנינא מדכתיב מה ה' אלקין שואל מעמך וגו' להוכיח דיראת שמים אינה בידי שמים מצינו בתורה עזר פסוק מפורש לכוונה זאת דכתיב [דברים ה' כ"ן] מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אתי ולשמור את כל מצותי כל הימים וגו' הרי דהקב"ה כבי' כבכבודו ובעצמו אומר למשה שמקוה שתשכון יראה ממנו ית' בלבם של ישראל ואין לך הוכחה גדולה מזו שענין זה אינו תלוי בו ית' שמסר אותו להם שע"כ כאילו אומר הלאוי יבחרו בו.

והאמת הוא דכבר דנו חז"ל בפסוק זה ובענין זה דהכי איתא בש"ס ע"ז דף ה. ת"י מי יתן והיה לבבם זה להם אמר להן משה לישראל כפויי טובה בני כפויי טובה בשעה שאמר הקב"ה לישראל מי יתן והיה לבבם זה היה להם לומר תן אתה וכו' [והתוס' שם ד"ה כפויי טובה מפרשים דמש"ה